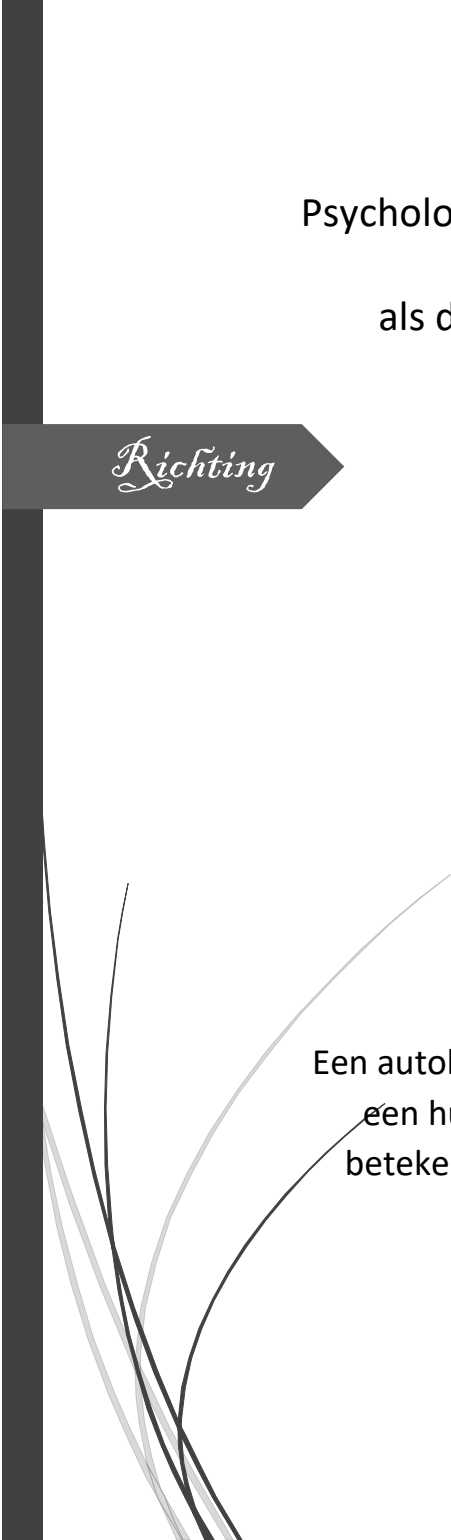

Psychologisch hulp verlenen
en nabij zijn
als dienst aan de naaste

Richting

Een autobiografisch verslag van
een huisarts over invloed en
betekenis van zes psychiaters

Ton van der Sluijs

Voor mijn kinderen:

Henny

Franck en Linda

Lianne en Corjan

Leendert en Anne-Marie

ISBN 9789403729855

Zowel de inhoud als het omslagontwerp van dit boek is auteursrechtelijk beschermd (copyright).

Uitgave 2024; CB Boekhandels Nederland.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Jezus zei:

*"U zult de Heere, uw God, liefhebben
met heel uw hart, met heel uw ziel en met heel uw verstand"*

en:

"U zult uw naaste liefhebben als uzelf."

(Lukas 10:27)

Inhoud

Inleiding	9
1 De aanloop naar het huisartsenberoep	13
1.1 Terug van werk naar school	13
1.2 M.G. Barker, 1 ^e psychiater	15
1.3 Huisartsgeneeskunde als een apart vak	18
1.4 P.C. Kuiper, 2 ^e psychiater	19
1.5 Excurs: Het werkzame geweten	21
1.6 Leiding in mijn levensloop	24
1.7 J.A. Weijel, 3 ^e psychiater	26
1.8 J. Foudraïne, 4 ^e psychiater	28
1.9 Wat meegaat onderweg	30
2 Praktijk van de huisarts	33
2.1 Psychosomatiek in de huisartsenpraktijk	33
2.2 Contextuele geneeskunde	36
2.3 De dokter en de Dokter	38
2.4 De veelzijdigheid van het huisartsenvak	39
2.5 Feedback en intervisie	41
2.6 De eigenlijke hulpvraag van de patiënt	45
2.7 Hulpverlening in een voller perspectief	46
2.8 Medische ethiek en identiteit	47
2.8.1 Abortus	50
2.8.2 Naar het levenseinde	51
2.8.3 Het gebruik van palliatieve sedatie	52
2.8.4 Euthanasie	53
2.8.5 Identiteit	55
2.9 D.A.J.P. Denys, 5 ^e psychiater	59
2.10 Veranderingen in het huisartsenvak	60
2.11 Excurs: Hyperventilatiesyndroom	63

2.12	Excurs: Overlopend stressvat _____	68
2.13	Excurs: De alternatieve genezer _____	74
3	Na mijn pensionering _____	81
3.1	In de kerkenraad _____	81
3.1.1	Psycho-pastorale hulp _____	82
3.1.2	Pastoraat _____	86
3.2	Gevangenezorg _____	88
3.3	HipHelpt _____	92
4	Wat het is dat helpt _____	95
4.1	Luisteren met oor en oog! _____	95
4.2	Het deurknopfenomeen _____	98
5	Zes psychiaters nader bezien _____	101
5.1	De eerste vijf psychiaters _____	101
5.2	J. IJsselstein, 6 ^e psychiater _____	109
6	Een christelijk antwoord op het tekort _____	113
6.1	Redemptive reframing _____	113
6.2	De weg gebaad _____	114
7	Nabij zijn _____	117
7.1	Arts-patiëntrelatie _____	117
7.2	Arts zijn als christen _____	118
7.3	Hoe nabij _____	119
7.4	Troost _____	121
8	Ten slotte _____	125
9	Casuïstiek _____	127
	<i>Casus 1: Een gewetensprobleem opgelost _____</i>	<i>127</i>
	<i>Casus 2: Zó ziekte winst scoren? _____</i>	<i>129</i>
	<i>Casus 3: Genezen van een 'dwarslaesie' _____</i>	<i>130</i>
	<i>Casus 4: Leven verliezen om te behouden _____</i>	<i>132</i>
	<i>Casus 5: Over meeleven gesproken... _____</i>	<i>134</i>
	<i>Casus 6: Wie wenst die abortus? _____</i>	<i>135</i>
	<i>Casus 7: Van wie wordt de euthanasiewens _____</i>	<i>137</i>

	<i>ingewilligd?</i> _____	137
	<i>Casus 8: Het levenseinde was er nog niet</i> _____	141
	<i>Casus 9: Goddank, geheim prijsgegeven!</i> _____	143
	<i>Casus 10: Waar wijst Pietje naar?</i> _____	146
	<i>Casus 11: Twijfelachtige hoofdpijntherapie</i> _____	148
	<i>Casus 12: Invaliderende aangezichtspijn</i> _____	150
	<i>Casus 13: Een verpleegster in de WAO</i> _____	150
	<i>Casus 14: Een maagdenhuisbezetter vindt God</i> _____	151
	<i>Casus 16: Het Evangelie voor een drugs crimineel</i> _____	154
	<i>Casus 17: Een verloren schaap</i> _____	156
	<i>Casus 18: Een Iraniër die zelf zijn hulp regisseert</i> _____	157
	<i>Casus 19: Alles verspeeld</i> _____	160
	<i>Casus 20: Tóch geen aanstellerij</i> _____	163
	<i>Casus 21: Hoestdrankje is geen oplossing</i> _____	165
	<i>Casus 22: Stem verloren – toch een lofzang!</i> _____	165
	<i>Casus 23: Ben jij een betere dokter?</i> _____	166
10	De zes psychiaters _____	169
10.1	M.G. Barker (1934-2015) _____	169
10.2	P.C. Kuiper (1919-2002) _____	171
10.3	A. J. Weijel (1931-1976) _____	173
10.4	J. Foudraine (1929-2016) _____	175
10.5	D.A.J.P. Denys (geb. 1965) _____	177
10.6	J. IJsselstein (geb. 1965) _____	179
11	Bijlagen _____	183
11.1	Notitie voor de kerkenraad _____	183
11.2	Intervisie bij GNd _____	193

Inleiding

Een broer van mij merkte eens op – ik was toen al met pensioen gegaan – dat ik aan het begin van mijn huisartsenloopbaan erg enthousiast was over de psychosomatische¹ aspecten van klachten waarmee patiënten mij bezochten. Hij vond dat ik daar later, op het eind van mijn loopbaan, veel minder in geïnteresseerd leek te zijn. Hij had in zoverre gelijk dat mijn inzichten qua hulpverlening bij dat soort patiënten veranderden. Want naarmate ik meer ervaring kreeg in de huisartsengeneeskunde, ging ik steeds meer oog krijgen voor het totale welzijns- of onwelzijnsgevoel van de patiënt, dit in plaats van mijn eerdere aandacht voor de enkelvoudige psychosomatische klacht.

Deze opmerking van mijn broer werd de aanleiding om dit boek te gaan schrijven, waarin ik beschrijf welke ontwikkeling ik heb doorgemaakt in mijn visie op psychologische hulpverlening. Toegespitst op het huisartsenvak werd dat: ‘psychologisch hulp verlenen’. Wat die ontwikkeling aangaat is het woord “richting” belangrijk. Daarom staat dit op de richtingaanwijzer op de voorkant van dit boek. Het was ongeveer halverwege mijn medische studie dat het mij duidelijker ging worden hoe belangrijk het is om steeds weer opnieuw je leven aan God toe te vertrouwen. Pas dán ga je een veilige route. Het woord “richting” komt tot spreken in verzuchtingen tot God om de juiste richting gewezen te worden: “Laat mij *die* weg gaan die alleen goed is in Uw ogen.” Met dit als uitgangspunt moet dit boek dan ook begrepen worden.

Ik begin mijn verhaal in hoofdstuk 1 met een beschrijving van hoe mijn levensloop, eerst gericht op het gaan uitoefenen van

¹ Door psychische problemen kunnen lichamelijke klachten of aandoeningen ontstaan; dit wordt *psychosomatiek* genoemd.

een technisch beroep, een wending nam en de levensweg van een huisarts ging worden. Het psychologisch hulp verlenen zou daar een belangrijke plaats gaan innemen. In 1967, het jaar waarin ik ging studeren, was het huisartsenvak juist een apart specialisme geworden, met de aanstelling van de eerste hoogleraar huisartsgeneeskunde. In dit eerste hoofdstuk maken we kennis met een viertal psychiaters. Vervolgens beschrijf ik in hoofdstuk 2 mijn ervaringen met en veranderende inzichten over psychologisch hulp verlenen in mijn werk als huisarts en iets over medisch ethische kwesties. Ook komt naar voren hoe veertig jaar later, bij mijn pensionering in 2007, juist dit soort hulpverlening steeds meer gedelegeerd ging worden (namelijk aan de nieuw gecreëerde functie van POH-GGZ). In dit tweede hoofdstuk wordt ook de vijfde psychiater geïntroduceerd. In hoofdstuk 3 vertel ik over mijn vrijwilligerswerk na mijn pensionering. Daarin komt o.a. tot uiting hoe genoemde psychiaters mij op mijn levensweg geïnspireerd hebben, richting hebben gewezen, óf juist wegen wezen die mij des te duidelijker als verkeerde wegen gingen voorkomen.

Na deze min of meer chronologische beschrijving, gaat hoofdstuk 4 over het belang van *luisteren* in het psychologisch hulp verlenen. Vervolgens beschrijft hoofdstuk 5 de invloed van de genoemde vijf psychiaters en wordt een zesde psychiater geïntroduceerd. Een belangrijk thema is het 'tekort' waarmee ieder mens te maken heeft. Hoofdstuk 6 probeert een christelijk antwoord te formuleren op dit tekort. Hoofdstuk 7 gaat over *nabij zijn* als de harde kern van het psychologisch hulpverlening, waarna hoofdstuk 8 het hoofdedeelte van het boek afrondt.

Verder worden in hoofdstuk 9 drieëntwintig geanonimiseerde casussen beschreven waaruit blijkt hoe de hulpverlening gestalte kreeg a) in mijn werk als huisarts, b) in mijn pastorale werk als ouderling, c) als bezoeker van gedetineerden en d) bij

Inleiding

ander vrijwilligerswerk. Naar elk van deze casussen wordt vanuit de voorgaande hoofdstukken verwezen. De casussen kwamen mij al schrijvende in herinnering. Daarom passen ze op een natuurlijke manier in de onderhavige tekst. Hoewel niet strikt nodig – op één uitzondering na: casus 9 – wordt de lezer toch aanbevolen om de betreffende casus te lezen wanneer daar in de tekst via een voetnoot naar verwezen wordt.

In hoofdstuk 10 wordt over elk van de zes psychiaters wat extra informatie gegeven. Ten slotte vormen 'Bijlagen' hoofdstuk 11 met een tweetal addenda, waarnaar in de tekst wordt verwezen.

Ooit las ik hoe belangrijk het notenapparaat van een boek kan zijn, natuurlijk al naargelang de extra geboden informatie. Als de beschreven levensloop een rivier is, dan zijn de voetnoten als de oevers ervan. De waterwerken, zoals schutsluizen en bruggen, worden gevormd door de casussen van hulpvragers en de stukjes extra informatie over de psychiaters die langskomen.

Op deze plaats wil ik graag mijn vrouw Margriet bedanken. Bij het maken van dit boekje gaf ze haar aanmoedigen om door te gaan en ideeën voor een mooie lay-out. Maar vooral ook toonde ze haar geduld voor mijn vaker 'afwezig' zijn. Leendert, mijn jongste zoon, ben ik veel dank verschuldigd. Naast zijn adviezen, aanvullingen en noodzakelijke correcties, zorgde hij voor een goede indeling en rubricering van de inhoud van dit boek.

Voorjaar 2024
Ton van der Sluijs

1 De aanloop naar het huisartsenberoep

Beschreven wordt hoe mijn interesse voor psychologische hulpvragen zich ontwikkelt en hoe anderen mij de weg wezen om geneeskunde te gaan studeren.

1.1 Terug van werk naar school

In mijn ontwikkeling van kind tot adolescent was ik vooral geïnteresseerd in technische zaken. Ik vond 'leren' maar niets. Hoe je 't leuk kon vinden steeds maar met je neus in de boeken te zitten, zoals mijn oudste broer dat deed, kon ik niet begrijpen. Ik was liever met mijn handen bezig en knutselde en experimenteerde graag met dingen die met elektriciteit te maken hadden. Zo kwam ik via de ambachtsschool op de bedrijfsschool van de PTD² in Rotterdam terecht.

Omdat ik in Oude-Tonge woonde (mijn ouderlijk huis), dat toen nog op een eiland lag, verhuisde ik naar een kosthuis in Rotterdam.

In 1960 kwam ik, als vijftienjarige puber, zo van het platteland in een stadse leefwereld terecht. Na een enkel jaar in de 'grote-mensen-maatschappij' meegedraaid te hebben, werd ik me steeds meer bewust van het onvolkomene in intermenselijke relaties. Behalve dat me dat hinderde, intrigeerde me dat ook in sterke mate.

Met name werd ik erg geconfronteerd met de harde realiteit van mijn werksituatie.

In mijn beleving ontdekte ik dat als je hogerop wilde komen, je kennelijk ellebogenwerk moest verrichten. Ik ging me steeds

² PTD: de Plaatselijke Telefoon dienst (in Rotterdam). Later ging die op in de PTT, waarin de P voor 'posterijen' en de eerste 'T' voor 'telegrafie' stond en de tweede voor 'telefonie'.

minder prettig voelen in zo'n werkomgeving en dacht: moet dát nu mijn leven gaan worden?

Terwijl ik van huis uit vooral gericht was op bèta-achtige vakken, veranderden mijn interesses nu naar de alfarichting. Ik ging me meer interesseren in zaken die te maken hadden met psychologie, theologie en communicatie en ging daar boeken³ over lezen. Maar ook in vakgebieden als antropologie en sociologie raakte ik geïnteresseerd. De consequentie daarvan was, zo ging ik inzien, dat ik ondanks mijn tegenzin in 'leren', dat toch maar eens moest gaan aanpakken!

Dat kwam niet in het minst door toedoen van mijn vader. Hij hoorde van mijn ontstane problemen en mijn anders gaan denken over mijn toekomst. Zijn reactie was dat ik dan maar weer naar huis moest komen om opnieuw naar school te gaan!

Op deze wijze kwam ik in 1963, vanuit de 'grote-mensen-maatschappij' in Rotterdam, weer thuis in Oude-Tonge te wonen en werd opnieuw scholier.

Als achttienjarige knul startte ik in september in de tweede klas van de HBS⁴ en werd mijn plan van 'toch-maar-verder-gaan-leren' realiteit!

Op het eind van mijn HBS-tijd was ik toegegroeid naar de beslissing dat ik psychologie zou gaan studeren aan de universiteit. Omdat ik begreep dat Engels toch wel erg belangrijk was voor verdere studie en ik daar helemaal niet goed in was, ging ik in de zomervakanties van 1966 en 1967 (mijn eindexamenjaar) op werkvakantie in Schotland.

³ Veelal populairwetenschappelijk.

⁴ 'HBS' staat voor 'Hogere Burgerschool'. Met de komst van de Mammoetwet in 1968 werd de vijfjarige HBS opgevolgd door het zesjarige atheneum.

1.2 M.G. Barker, 1^e psychiater

Via een vriend⁵ van mijn broer had ik daar contact kunnen leggen met dr. Monty Barker⁶ in Dundee. Hij was psychiater en had een onderwijsfunctie aan de universiteit van St. Andrews. Daarnaast was hij hoofd van een psychiatrische inrichting in Dundee. Hij zorgde ervoor dat ik een baantje kreeg als hulpverpleger in 'zijn' psychiatrische inrichting. Ook zorgde hij ervoor dat ik voor een paar maanden een kamer kon huren in een studentenhuus. Als getuigend christen maakte hij veel indruk op me en werd daarom ook van grote betekenis voor het verdere verloop van mijn leven.

In 1966 had ik al verschillende ontmoetingen met hem en zijn vrouw gehad, maar in 1967⁷ logeerde ik ook een aantal dagen bij hen. Ze namen me meerdere keren mee voor wat sightseeing en een picknick. Hij vertelde me hoe hij als student tot een levend geloof gekomen was, na een ernstige ziekteperiode⁸ in het begin van zijn studie. Als jong gelovige werd hij actief in de studentenwereld. Op het moment dat ik hem leerde kennen, onderhield hij nog steeds contacten met christelijke studentenverenigingen, zowel op nationaal als internationaal niveau, onder andere in IFES-verband⁹.

Tot mijn verbazing vertelde hij me ook dat hij regelmatig als lekenprediker voorging in de Church of Scotland.¹⁰

⁵ Arie de Reuver; als vriend van mijn broer bezocht hij ons meerdere malen in Oude-Tonge. Later werd hij hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond te Utrecht.

⁶ Zie paragraaf 10.1.

⁷ In de zomer nadat ik mijn HBS-diploma gehaald had.

⁸ Tuberculeuze meningitis.

⁹ IFES: International Fellowship of Evangelical Students.

¹⁰ Vergelijkbaar met de Nederlandse Hervormde Kerk in Nederland.

We hebben heel wat gesprekjes gehad. Ik bewonderde hem. Zo had hij naast zijn medische opleiding veel kennis van talen; hij zei dan bijvoorbeeld: “Als je het niet in het Engels kunt zeggen, zeg het dan maar in je dialect!” Hij meende namelijk dat mijn Flakkees waarschijnlijk meer zou lijken op het Engels dan het Standaardnederlands.

Hij wist ook veel te vertellen over de kerkgeschiedenis van Engeland en Schotland, en zelfs ook over die van Nederland.

Barker was duidelijk geïnteresseerd in me en dat waardeerde ik heel erg. Ik was toen 22 jaar, en hij had veel te maken met (christen)studenten, die juist op die leeftijd al een paar jaar aan een universiteit studeerden. Ik moest daar nota bene nog mee beginnen! Ik voelde goed aan – ondanks dat mijn Engels niet zo best was – dat hij erg benieuwd was wat voor vlees hij nu eigenlijk in de kuip had.

Hij vroeg me bijvoorbeeld naar mijn geloofsachtergrond, of ik wel *echt* geloofde. Hij vroeg me bij welke kerk ik hoorde in Nederland en naar wat ik dacht te gaan doen met het leven dat God me gegeven had. Hij had namelijk wel begrepen dat ik bezig was met een nogal grote omschakeling in mijn levensloop: van een praktische baan in de techniek naar een veel minder fysiek-praktisch werkveld in de psychologische hulpverlening. En vóór het zover zou kunnen komen, zouden er nog heel wat studie jaren doorlopen moeten worden!

Ik vertelde hem over mijn terugkomen op mijn aanvankelijke aversie tegen ‘studeren’ en hoe ik ertoe gekomen was alsnog naar een ‘highschool’ te gaan met de bedoeling om daarna psychologie aan de universiteit te gaan studeren. Ook vertelde ik hem dat ik wel het christelijk geloof beleed, maar dat ik me niet zomaar een ‘gelovige’ durfde te noemen.

Ik legde hem uit dat het kerkgenootschap waartoe ik behoorde, ontstaan was uit hergroeperingen van afgescheidenen in de

negentiende eeuw van de Nederlandse Hervormde Kerk. Ook kon ik iets van mijn innerlijk tonen. Ik kon bijvoorbeeld vragen uiten als: “Wat is nu toch de ware kerk?” Ik had een sterk besef van de Bijbelse waarheid dat er christenen zijn die zich wel zo noemen maar het toch niet zijn. Daarbij vroeg ik me dan af: waar sta ik nu eigenlijk?

Barker verbaasde mij dan door zijn kennis van de Nederlandse kerkelijke situatie. Hij concludeerde bijvoorbeeld min of meer terecht dat ik dan wel tot een kerkelijke gemeente moest behoren die leek op dat deel in de Nederlandse Hervormde Kerk waar hij zich ook mee verwant voelde, namelijk de Gereformeerde Bond.

In de Church of Scotland (presbyteriaans) en ook in de Church of England (anglicaans) had je namelijk vergelijkbare rechtzinnige groeperingen.

Hij probeerde mij dan warm en pastoraal te bemoedigen. Hij adviseerde me bijvoorbeeld om biddend de brieven van Johannes eens te bestuderen en hij gaf mij het boekje: *Man Alive!* van Michael Green. Dit zou mij kunnen helpen omdat er duidelijk verwezen werd naar sterke rationele argumenten voor het christelijk geloof.

In een gesprek over mijn plannen om aan de universiteit te gaan studeren – dat zou nota bene over enkele weken al gaan gebeuren! – zei hij dat hij vond dat ik er waarschijnlijk beter aan zou doen om af te zien van een psychologiestudie. Het kwam hem voor dat ik er beter aan deed om me eerst in te schrijven voor de studie geneeskunde. Later zou ik dan eventueel kunnen specialiseren in de psychiatrie.